

MPSC

प्रचलित घडामोडी
स्पेशल कोर्स (मराठी)

Headlines: २६ नोव्हेंबर ते १ डिसेंबर २०१९
२ डिसेंबर २०१९

हेडलाईन्स

लोकपालच्या बोधचिन्हाचा आणि ब्रीदवाक्याचा स्वीकार

- 26 नोव्हेंबर 2019 रोजी लोकपालचे अध्यक्ष न्या. पिनाकीचंद्र घोष यांच्या हस्ते दिल्ली येथे लोकपालच्या बोधचिन्हाचे (लोगो) अनावरण झाले.
- याशिवाय लोकपालचे ब्रीदवाक्य (Motto) म्हणून 'मा. गृध कस्यस्विद्धनम्' हे स्वीकारण्यात आले.
- लोकपालच्या बोधचिन्ह व ब्रीदवाक्यासाठी एक मुक्त स्पर्धा आयोजित करण्यात आली होती. यातून उत्तरप्रदेशच्या प्रयागराजचा रहिवाशी प्रशांत मिश्रा याच्या चिन्हाची निवड करण्यात आली.

बोधचिन्हाविषयी :

- यामध्ये मध्यभागी न्यायासन आहे तर आजूबाजूला जनता दर्शविली आहे. आकृतीतून डोळा अर्थात लक्ष दर्शविण्यात आले आहे. केशरी रंगात कायद्याचे पुस्तक आहे आणि दोन हिरव्या हातांनी समतोल दर्शविला आहे.

लोकपालविषयी :

- भारतीय लोकपाल हे पद स्वीडनमधील 'ओम्बुड्समन' या पदाच्या धर्तीवर आहे.
- नागरीकांच्या तक्रारींचे निवारण करण्यासाठी प्रशासकीय सुधारणा आयोगाने (1966-1970) लोकपाल आणि लोकायुक्त या दोन प्राधिकरणांच्या स्थापनेची शिफारस केली.
- या अनुसार भारताचे सरन्यायाधीश, लोकसभेचा सभापती आणि राज्यसभेचा अध्यक्ष यांच्याशी विचारविनिमय करून राष्ट्रपती लोकपालाची नियुक्ती करेल.
- सन 2013 मध्ये संसदेने लोकपाल विधेयक मंजूर केले. हे विधेयक संसदेत 11 वेळा मांडले गेले.
- लोकपाल संस्था कोणत्याही आधाराशिवाय चालणारी

एक वैधानिक संस्था असून पंतप्रधानसहित सर्व लोकांच्या भ्रष्टाचाराबाबत तपास करण्यास सक्षम असणार आहे.

- लोकपाल स्थापना : 19 मार्च 2019
- मुख्यालय : नवी दिल्ली
- अध्यक्ष/मुख्य : पिनाकीचंद्र घोष (23 मार्च 2019 पासून)
- हे पहिले लोकपाल आहेत.

उद्धव ठाकरे महाराष्ट्रचे 29 वे मुख्यमंत्री

- राज्याचे 29 वे तर शिवसेनेकडून तिसरे मुख्यमंत्री म्हणून शिवसेना पक्ष प्रमुख उद्धव ठाकरे यांनी शपथ घेतली.
- राज्यपाल भगतसिंह कोश्यारी यांनी त्यांना शपथ दिली.

उद्धव ठाकरे यांची राजकीय कारकीर्द

- 2003 मध्ये शिवसेनेच्या कार्याध्यक्षपदाची जबाबदारी.
- राज्याला या आधी दोन मुख्यमंत्री देणाऱ्या ठाकरे घराण्यातून पहिल्यांदाच कुणी व्यक्ती महाराष्ट्राच्या मुख्यमंत्रीपदी विराजमान झाली.
- विधिमंडळाच्या कोणत्याही सभागृहाचे सदस्य नसणारे उद्धव ठाकरे हे सातवे मुख्यमंत्री आहेत.

आधीचे मुख्यमंत्री खालीलप्रमाणे :

- 1) बॅरिस्टर ए. आर. अंतुले
- 2) वसंतदादा पाटील (१९८३)
- 3) शिवाजीराव पाटील निलंगेकर
- 4) शरद पवार (१९९३)
- 5) सुशीलकुमार शिंदे
- 6) पृथ्वीराज चव्हाण

या काँग्रेसच्या सहा नेत्यांवर मुख्यमंत्रीपदाची जबाबदारी सोपवण्यात आली तेव्हा हे नेते विधान परिषद किंवा विधानसभा या उभय सभागृहांचे सदस्य नव्हते. नंतर ही नेतेमंडळी विधानसभा किंवा विधान परिषदेचे आमदार म्हणून निवडून आले.

- उद्धव ठाकरे हे आता विधान परिषदेवर किंवा विधानसभेवर निवडून जाऊ शकतात.
- विधान सभेवर निवडून जायचे झाल्यास शिवसेनेच्या

एखादा आमदाराला त्यांच्यासाठी राजीनामा द्यावा लागेल आणि पोटनिवडणुकीत उद्धव यांना विधानसभेवर निवडून जाता येईल.

हंगामी विधानसभा अध्यक्ष म्हणून कालिदास कोळंबकर यांची निवड

- हंगामी विधानसभा अध्यक्ष म्हणून भाजपचे 'कालिदास कोळंबकर' यांना राज्यपाल कोश्यारी यांनी शपथ दिली.
- याआधी 2009 ला हंगामी अध्यक्ष म्हणून गणपतराव देशमुख यांची तर 2014 ला जीवा पांडू गावित यांची निवड झाली होती.

विधानसभा अध्यक्षांविषयी :

- नव्याने निवडून आलेल्या विधानसभेच्या पहिल्या अधिवेशनात अध्यक्षांची निवड होते. त्या बैठकीचे प्रो. टेम अध्यक्ष (हंगामी अध्यक्ष) यांच्यामार्फत भूषविले जाते.
- विधानसभा आपल्या सदस्यांमधून एकाची साध्या बहुमताने अध्यक्ष म्हणून निवड करते.
- घटनेत अध्यक्षपदाची कोणतीही पात्रता सांगण्यात आली नाही. तो केवळ विधानसभेचा सदस्य असावा.
- कालावधी : विधानसभेच्या कालावधी इतकाच (5 वर्षे) असतो.
- बडतर्फी : असा ठराव विधानसभेत पारित केला तर त्यांना पदावरून दूर करण्याचा उद्देश असलेला ठराव 14 दिवसांची पूर्व नोटिस दिल्याशिवाय मांडता येत नाही.
- हा विधानसभेच्या प्रभावी बहुमताने पारित होणे गरजेचे असते.

मुख्यमंत्री शेतकरी उत्पन्न वाढ योजना

- या योजनेअंतर्गत शेतात सौर ऊर्जा उपकरणे लावण्यात येणार आहेत.
- शेतकऱ्यांना दरवर्षी एकरी एक लाख रुपये राज्य सरकारकडून मिळतील.
- या निधीत दरवर्षी सहा टक्क्यांनी वाढ केली जाईल.
- 2025 पर्यंत शेतकऱ्यांना मिळणारी एकरी रक्कम चार लाख रुपयांपर्यंत पोहचेल.
- या योजनेअंतर्गत शेतकऱ्यांना एकरी हजार युनिट वीज निःशुल्क मिळेल.

- एक मेगावॅटचा सोलर प्लाण्ट लावण्यासाठी सहा एकर जमीन आवश्यक.
- किमान 3.4 मीटर उंचीवर सोलर पॅनल लावले जातील.
- पीपीपी मॉडेलवर खासगी कंपनी पॅनल लावणार.
- राज्यसरकार वीज खरेदी करणार.
- सध्याच्या 9 रुपये प्रती युनिटएवजी 4 ते 5 रुपये प्रती युनिट दराने वीज मिळेल.
- या योजनेमुळे राज्य सरकारचे 400 ते 500 कोटी बचत होईल.

केंद्र सरकारची 9.31 लाख घरांच्या बांधकामास मंजूरी

- केंद्रसरकारने 9.31 लाख घरांच्या बांधकामास प्रधानमंत्री आवास योजना (शहरी) अंतर्गत मंजूरी दिली.
- या योजनेअंतर्गत निर्माण करण्यात आलेल्या घरांची संख्या 96 लाखांवर पोहोचली आहे.
- सरकारने या योजनेअंतर्गत 2020 पर्यंत 1.20 कोटी घरे निर्माण करण्याचे लक्ष्य ठेवले आहे.

प्रधानमंत्री आवास योजना(शहरी) :

- या योजनेचे मूळ 2001 मध्ये सुरू झालेल्या वाल्मिकी आंबेडकर आवास योजनेत सापडते.
- या योजनेनंतर 2013 ला राजीव आवास योजना सुरू करण्यात आली. या योजनेची मुदत 2017 पर्यंत होती. ती 2002 पर्यंत करण्यात आली.
- 19 मे 2015 ला योजनेचे नामांतर प्रधानमंत्री आवास योजना असे केले.
- 25 जून 2015 ला या योजनेची मुख्य योजना म्हणून प्रधानमंत्री आवास योजना सुरू करण्यात आली.
- लक्ष्य : 2022 पर्यंत या योजनेअंतर्गत सर्वांना घर देणे.
- पहिला टप्पा 17 जून 2015 ला कार्यरत झाला.
- ही योजना केंद्रपुरस्कृत योजना असून त्यातील पत आधारित सबसिडी ही उपयोजना केंद्रीय योजना आहे.

2020 पर्यंत 2 लाख ग्रामपंचायती इंटरनेटने जोडल्या जाणार

- 2020 पर्यंत 2 लाख ग्रामपंचायती इंटरनेटने जोडण्याचे लक्ष्य भारत सरकारने जाहीर केले आहे.
- 2019 पर्यंत 1,28,000 ग्रामपंचायती ह्या इंटरनेटने

जोडल्या गेल्या आहेत.

- या योजनेचे आयोजन भारतनेट प्रकल्पांतर्गत केले जाणार आहे.

भारतनेट प्रकल्प :

- हा केंद्र सरकारचा ग्रामीण इंटरनेट कनेक्टिव्हिटी प्रोग्रॅम आहे.
- हा प्रोग्रॅम भारत ब्रॉडबॅन्ड नेटवर्क लिमिटेड (BBNL) द्वारे आयोजित केला आहे.
- हा ऑप्टिकल फायबरचा उपयोग करणारा जगातील सर्वात मोठा ब्रॉडबॅन्ड कनेक्टिव्हिटी कार्यक्रम आहे.
- या कार्यक्रमाने सर्व ग्रामीण भागात 2 MBPS ते 20 MBPS चा वेग असणारे इंटरनेट पोहोचविण्याचे लक्ष्य आहे.
- या योजनेला Universal Service Obligation Fund (USOF) द्वारे वित्त सहाय्य पुरविले जाते.

सुप्रसिद्ध मल्याळी कवी अक्किथम यांना 2019 चा ज्ञानपीठ पुरस्कार

- सुरुवात : 1965 पासून
- स्वरूप : 11 लक्ष रुपये, सरस्वतीची प्रतिमा, सन्मानपत्र.
- ज्ञानपीठ हा भारतीय साहित्यक्षेत्रातील सर्वोच्च पुरस्कार आहे.
- हा पुरस्कार 'टाईम्स ऑफ इंडियाचे' साहू जैन यांनी स्थापन केलेल्या भारतीय ज्ञानपीठातर्फे देण्यात येतो.
- आत्तापर्यंत 59 व्यक्तींना देण्यात आला आहे.
- हा पुरस्कार फक्त भारतीय लेखकांना खालील भाषांसाठी देण्यात येतो. भारतीय राज्यघटनेच्या आठव्या परिशिष्टातील 22 भाषा + इंग्रजी भाषा.
- हा पुरस्कार मरणोत्तर दिला जात नाही.
- पहिले मानकरी : जी. एस. कुरूप (1905) - मल्याळी साहित्यकृती ओत्ता कुझालसाठी.
- 2018 चा 54 वा पुरस्कार : अमिताव घोष (इंग्रजी लेखकहा पुरस्कार मिळवणारे पहिले इंग्रजी साहित्यिक)
- 2019 चा 55 वा पुरस्कार : कवी - अक्किथम अत्युथन नंबूथिरी

अक्किथम यांच्याविषयी :

- कवी, नाटककार, निबंधकार, बालसाहित्यकार, मल्याळी कवी.

- एकूण 55 पुस्तके प्रकाशित त्यापैकी 45 कवितासंग्रह.
- वीरवदम, बळीदर्शम, निमिषा क्षेत्रम, अमृतखतिका, अंतिमहाकालमही त्यांची गाजलेली पुस्तके.
- पुरस्कार : पद्मश्री (2017), साहित्य अकादमी पुरस्कार (1973), कबीर सन्मान इ.

छत्तीसगडचे गुरू धासीदार राष्ट्रीय उद्यान 'व्याघ्र प्रकल्प' घोषित करण्याचा निर्णय

- छत्तीसगड राज्यसरकारने कोरिया जिल्ह्यातल्या गुरू धासीदास राष्ट्रीय उद्यानाला राज्यातला चौथा व्याघ्र प्रकल्प म्हणून घोषित करण्याच्या निर्णय घेतला आहे.
- राज्यातील आधीचे तीन व्याघ्र प्रकल्प :
  - 1) उदंती-सीतानदी व्याघ्रप्रकल्प,
  - 2) इंद्रावती व्याघ्र प्रकल्प
  - 3) अचानकर व्याघ्र प्रकल्प.

काही महत्त्वाचे :

- भारतीय व्याघ्र गणना अहवाल- 2018 नुसार देशात 2967 वाघ आहेत. आजच्या ---- जागतिक पातळीवर सर्वात जास्त वाघ म्हणजे 3/4 वाघ भारतात आहेत.
- वाघांच्या संख्येनुसार पहिली तीन राज्ये अनुक्रमे कर्नाटक, उत्तराखंड व मध्यप्रदेश
- व्याघ्र प्रकल्प अभियान एप्रिल 1973 मध्ये सुरू करण्यात आले.
- सध्या भारतात 50 व्याघ्र प्रकल्प असून महाराष्ट्रात 6 व्याघ्र प्रकल्प आहेत.

कार्बन डायऑक्साईड खाणाऱ्या जीवाणूच्या प्रजातीचा शोध!

- इस्त्राईली शास्त्रज्ञांनी e-coli या परपोषी (heteroph) जीवाणूपासून CO₂ खाणाऱ्या जीवाणूच्या नवीन प्रजातीची रचना केली आहे.
- हे जीवाणू उर्जा मिळवण्यासाठी CO₂ चा उपयोग करतात.
- e-coli जीवाणूच्या जनुकीय संरचनेमध्ये बदल करून या नव्या 'बॅक्टेरियल स्ट्रेन' ची निर्मिती करण्यात आली आहे.
- हरीतगूहवायूंचे शोषण करून जागतिक हवामान बदलाविरूद्ध काम करण्यासाठी हे आशादायक संशोधन आहे.

भूस्खलन कमी करणे व लवचिकपणा यावरील प्रथम आंतरराष्ट्रीय परिषद

- भूस्खलन कमी करण्याबाबतची पहिली जागतिक परिषद (Landslide Risk Reduction & Resilience) नुकतीच नवी दिल्ली येथे पार पडली.
- ही राष्ट्रीय आपत्ती व्यवस्थापन संस्थेने NIDM आयोजित केली होती.
- संबंधित मंत्रालये, संस्था विभाग, विद्यापीठे तसेच तज्ज्ञ यांचे व्यावहारीकदृष्ट्या उपयुक्त ज्ञान, अनुभव, माहिती यांचा भूस्खलन कमी करणे व तत्सम समस्यांवर नवकल्पना यावर चर्चा करण्यासाठी संबंधित परिषद आयोजित केली गेली.

NIDM – National Institute for Disaster Management (राष्ट्रीय आपत्ती व्यवस्थापन केंद्र)

- स्थापना – 1995
- 2005 मध्ये आपत्ती व्यवस्थापन कायदानुसार) राष्ट्रीय आपत्ती व्यवस्थापन संस्था असे नामकरण.
- अध्यक्ष : केंद्रीय गृहमंत्री
- मुख्यालय नवी दिल्ली
- ब्रीद : आपला प्रतिरोधी भारत – आपला मुक्त भारत.

सुमात्रन गेंडा मलेशियामध्ये नामशेष

- मलेशियातील शेवच्या सुमात्रन गेंड्याच्या (इमान) 26 नोव्हेंबर रोजी कर्करोगाने मृत्यू झाला. यामुळे मलेशियामध्ये सुमात्रन गेंडा नामशेष झाला असून आता जगात त्यांची संस्था फक्त 8 एवढी कमी उरलेली आहे.

नामशेष होण्याची प्रमुख कारणे :

- शिकार आणि अधिवास नष्ट होणे.
- भारतामध्ये 19 व्या शतकात आसाम, मणिपूर, त्रिपुरा, नागालॅन्ड या भागात सुमात्रन गेंडे अस्तित्वात होते. परंतु 1967 मध्ये शेवटच्या सुमात्रन गेंड्याच्या मृत्यू झाल्याने ही प्रजाती तेव्हापासून नष्ट झाली आहे.
- आंतरराष्ट्रीय संस्थान IUCN ने सुमात्रन गेंड्यास critically endangered असा दर्जा दिला आहे.
- IUCN : International Union for Conservation of Nature,
- मुख्यालय : ग्लॅन्ड (स्वित्झर्लॅन्ड)
- 1948 मध्ये निसर्गाच्या संरक्षणार्थ आंतरराष्ट्रीय संघ म्हणून स्थापना

- पुढे 1990 पासून असलेले World Conservation Union चे नाव बदलून 2008 ला IUCN करण्यात आले.

- मुख्य कार्य : नैसर्गिक जैवविविधतेचे संवर्धन

कार्टोसॅट-3 चे यशस्वी प्रक्षेपण

- भारतीय अंतराळ संशोधन संस्थेनी 1625 किलो वजनाच्या 'कार्टोसॅट-3' उपग्रहाचे नुकतेच प्रक्षेपण केले .

प्रक्षेपक – PSLV C-47

या ध्रुवीय प्रक्षेपकाचे हे 102 वे उड्डाण आहे.

- 'कार्टोसॅट-3' सह अमेरिकेचे 13 व्यावसायिक अतीसूक्ष्म उपग्रह अवकाशात सोडण्यात आले आहेत.
- श्रीहरिकोटा (आंध्रप्रदेश) येथील सतिश धवन अंतराळ केंद्रावरून हे प्रक्षेपण करण्यात आले.

'कार्टोसॅट-3' उपग्रहाविषयी :

- कार्टोसॅट ही भारतीय अंतराळ संशोधन संस्थेनी (ISRO) पृथ्वीच्या निरीक्षणासाठी बनविलेल्या उपग्रहांची मालिका आहे. 'कार्टोसॅट-3' हा कार्टोसॅट मालिकेतले सातवा उपग्रह.
- पृथ्वीची छायाचित्रे काढण्यासाठी, तसेच नकाशा निर्मितीसाठी 'कार्टोसॅट-3' उपग्रहाचा उपयोग होणार आहे.
- उपग्रह अंतराळात पाच वर्षे कार्यरत राहणार आहे. उपग्रहामध्ये हाय-रिझोल्युशनची छायाचित्रे घेण्याची क्षमता आहे. याचा उपयोग नगर नियोजन, पायाभूत सुविधा विकास, किनारपट्टी विकासात होणार आहे.
- 'कार्टोसॅट-3' हा प्रगत उपग्रह 509 किलोमीटरच्या कक्षेत पाठवण्यात आला आहे.

ISRO :

- भारत सरकारची प्रमुख अंतराळ संशोधन संस्था आहे.
- मुख्यालय – बेंगळूरू
- स्थापना – 15 ऑगस्ट 1969.
- ही संस्था विज्ञान विभागाकडून व्यवस्थापित केली जाते.
- ISRO ने 1999 सालापासून व्यावसायिक शाखेच्या मदतीने विदेशी उपग्रह अवकाशात सोडण्याचा कार्यक्रम सुरू केला.
- 19 एप्रिल 1975 रोजी भारताने सोव्हियत संघाच्या

मदतीने आपला पहिला उपग्रह 'आर्यभट्ट' पृथ्वीच्या कक्षेत स्थापित केला.

- 1980 साली पुर्णपणे स्वदेशी बनावटीच्या प्रक्षेपकाद्वारे 'रोहिणी' हा पहिला उपग्रह अवकाशात सोडण्यात आला.
- 22 ऑक्टोबर 2008 रोजी भारताची 'चंद्रयान-1' मोहीम यशस्वी झाली. या मोहिमेमधून चंद्राच्या ध्रुव क्षेत्रात पाणी असण्याची पुष्टी केली.
- 'मार्स ऑर्बिटर मिशन (MOM)' ने 24 सप्टेंबर 2014 रोजी यशस्वीरीत्या मंगळ ग्रहाच्या कक्षेत प्रवेश केला आणि पहिल्याच प्रयत्नात आणि अगदी कमी खर्चात मंगळ ग्रहाच्या कक्षेत यशस्वीपणे पोहोचणारा पहिला देश ठरला.
- 15 फेब्रुवारी 2017 मध्ये एकाचवेळी 7 देशांचे 104 उपग्रह अवकाशात सोडत रशियाचा 37 उपग्रहांचा विक्रम मोडीत काढला.
- इस्रोने ध्रुवीय उपग्रह प्रक्षेपण यान (PSLV) आणि भूस्थिर उपग्रह प्रक्षेपण यान (GSLV), सॅटेलाइट सुचालन प्रणाली 'गगन' आणि क्षेत्रीय सुचालन उपग्रह प्रणाली 'IRNSS' विकसित केली आहे.

ISRO च्या प्रक्षेपकांचा इतिहास :

- PSLV हे जगातील सर्वात विश्वसनीय प्रक्षेपण वाहनांपैकी एक आहे.

PSLV ची वैशिष्ट्ये :

- PSLV-C37 ही PSLV-XL ची एक सुधारित संरचना आहे.
- उंची - 44 मीटर्स.
- वजन वाहून नेण्याची क्षमता - 320 टन
- 3 प्रकार (PSLV-G, PSLV - CA, PSLV - XL)
- प्रथम उड्डाण : 20 सप्टेंबर 1993.

भारत-चिली DTAA करार

- पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांच्या अध्यक्षतेखाली केंद्रीय मंत्रिमंडळाने भारत आणि चिली या देशांच्या दरम्यान दुहेरी कर आकारणी रद्द करण्यासाठी, कर चुकवेगिरी रोखण्यासाठी तसेच उत्पन्नावरील करासंदर्भात निराकरण करण्यासाठी "दुहेरी करप्रणाली प्रतिबंध करार" आणि

शिष्टाचारास मान्यता दिली आहे.

DTAA विषयी :

- Double Taxation Avoidance Agreement
- दोन देशांमध्ये कराच्या संबंधित माहितीचे देवाणघेवाण करण्यासाठी दुहेरी करप्रणाली प्रतिबंध करार केला जातो.
- भारताचा 88 देशांसोबत DTAA झालेला आहे, त्यापैकी 85 कार्यान्वित आहेत.
- या करारामधून कराचे दर आणि कायदे ठरवले गेले आहेत, जे दुसऱ्या देशात उत्पन्न घेणाऱ्या नागरिकाला दुहेरी कर देण्यापासून वाचवते.
- त्यासाठी 'भारतीय आयकर अधिनियम-1961' अंतर्गत कलम 90 व कलम 91 मध्ये तरतुदी आहेत.

चिली देश :

- चिलीचे प्रजासत्ताक हा दक्षिण अमेरिका उपखंडाच्या पश्चिम किनारपट्टीवर असलेला एक देश आहे.
- चिलीच्या पश्चिमेला व दक्षिणेला प्रशांत महासागर, उत्तरेला पेरू, ईशान्येला बोलिव्हिया तर पूर्वेला अर्जेण्टिना हे प्रदेश आहेत.
- राजधानी शहर - सॅंटियागो
- राष्ट्रीय चलन - चिलीयन पेसो
- अधिकृत भाषा - स्पॅनिश
- हा जगातला सर्वात मोठा तांबे धातूची निर्यात करणारा देश आहे.

लेफ्टनंट शिवांगी : भारतीय नौदलातील पहिल्या महिला वैमानिक

- भारतीय नौदलाच्या सेवेत रुजू होणाऱ्या पहिल्या महिला वैमानिक.
- त्यांना 2 डिसेंबर 2019 रोजी सागरीक्षेत्रात पाळत ठेवण्यासाठी वापरल्या जाणाऱ्या 'डॉर्नियर' विमानाच्या उड्डाणाची अधिकृत परवानगी मिळणार.
- भारतीय नौदलातल्या हवाई वाहतूक नियंत्रण (ATC) विभागातील अधिकाऱ्यांमध्ये महिला अधिकाऱ्यांचा समावेश असतो.
- या महिला अधिकारी ऑब्झर्व्हर म्हणून नियुक्त केल्या जातात.

भारतीय नौदलाविषयी

- भारतीय नौदल ही भारतीय सशस्त्र दलाची सागरी शाखा आहे. भारताचे राष्ट्रपती हे या दलाचे कमांडर-इन-चीफ (प्रमुख) आहेत.
- भारतीय महासागर क्षेत्रात संतुलन आणि सुरक्षा राखण्याचे काम नौदलाकडून होते.
- छत्रपती शिवाजीराजे भोसले यांना भारतीय नौदलाचे संस्थापक मानले जाते.
- 'शं नो वरुण' हे या दलाचे घोषवाक्य आहे.
- 1612 साली ईस्ट इंडिया कंपनीने जहाजांच्या रक्षणासाठी 'मरीन' शाखा उघडली.
- 1934 साली ब्रिटिशांनी 'रॉयल इंडियन नेव्ही' या दलाची स्थापना केली. 1950 साली दलाला सध्याचे नाव प्राप्त झाले.
- 1971 साली भारत-पाकिस्तान युद्धामध्ये नौदलाने चढविलेल्या क्षेपणास्त्र हल्ल्याचा दिवस म्हणजेच 4 डिसेंबर 'नौदल दिन' म्हणून साजरा करण्यात येतो.

दिनविशेष :

भारतीय संविधान दिन : 26 नोव्हेंबर

- दरवर्षी 26 नोव्हेंबर हा दिवस भारतीय संविधान दिवस (राज्यघटना दिवस) म्हणून भारतभर साजरा केला जातो. यावर्षी 70 वा संविधान दिवस होता.
- भारतीय राज्यघटनेचा अंतिम मसुदा 26 नोव्हेंबर 1949 रोजी संविधान समितीने स्वीकारला होता. त्यामुळे या दिवसाचे महत्त्व म्हणून हा दिवस संविधान दिवस म्हणून साजरा केला जातो.

भारतीय संविधानाचा इतिहास

- लार्ड पेथिक लॉरेन्स, सर स्टॅफोर्ड क्रिप्स आणि ए. व्ही. अलेक्झांडर या त्रिसदस्यीय कॅबिनेट मिशनच्या शिफारसीनुसार/ योजनेनुसार 1946 मध्ये घटना समितीची स्थापना करण्यात आली.

- 9 डिसेंबर 1946 - घटना समितीची पहिली बैठक
- 11 डिसेंबर 1946 - डॉ. राजेंद्रप्रसाद यांची संविधानसभेचे अध्यक्ष तर डॉ. एच. सी. मुखर्जी यांची उपाध्यक्ष म्हणून निवड.
- 13 डिसेंबर 1946 - पंडित नेहरू यांनी 'उद्दिष्टांचा ठराव' मांडला.
- 22 जानेवारी 1947 - हा ठराव संविधान सभेने एकमताने मांडला.
- 3 जून 1947 : भारताच्या फाळणीची माऊंट बॅटन योजना.
- 22 जुलै 1947 : घटनासमितीने राष्ट्रध्वज स्वीकृत केला.
- 24 जानेवारी 1950 : राष्ट्रगान स्वीकृत केले.
- डॉ. राजेंद्रप्रसाद यांची राष्ट्रपती म्हणून निवड.
- घटना समितीने एकूण 2 वर्षे, 11 महिने, 18 दिवस काम केले.
- यात एकूण 11 सत्रे/अधिवेशने झाली.
- 26 नोव्हेंबर 1949 रोजी राज्यघटनेच्या मसुद्याचा स्वीकार करण्यात आला आणि सदस्यांनी व अध्यक्षांनी त्यावर सहा केल्या.
- त्या दिवशी घटना समितीने 'ही घटना स्वीकृत करून, अधिनियमित करून स्वतः प्रत अर्पण करित आहोत.' असे म्हटले आहे.
- राज्यघटना अंमलात आणण्यात दिवस 26 जानेवारी 1950 हा निवडण्यात आला. हाच दिवस प्रजासत्ताक दिन म्हणून साजरा केला जातो.
- भारतीय संविधान प्रेमबिहारी नारायण रायजादा यांच्या ओघवत्या वळणदार हस्ताक्षरात आहे.

व्हीप, पक्षांतर बंदी व घटनात्मक तरतुदी

व्हीप म्हणजे काय ?

- प्रत्येक राजकीय पक्षाला आपले सदस्य सभागृहात उपस्थित राहणे, एखाद्या विषयाच्या बाजूने किंवा विरुद्ध समर्थन मिळवणे, गृहात नेत्याला सहाय्य करणे, पक्ष सदस्यांच्या संसदेमधील वर्तणुकीवर लक्ष ठेवणे व त्याचे नियमन करणे यासाठी समन्वयक म्हणून व्हीप (प्रतोद) याची नियुक्ती केली जाते.
- प्रत्येक राजकीय पक्ष सत्तारूढ असो वा विरोधी पक्ष संसदेत त्यांचे स्वतःचे प्रतोद (whip) असतात.
- प्रतोद (whip) या पदाचा भारतीय राज्यघटनेत, गृहाच्या नियमात किंवा संसदीय कायद्यात कोठेही उल्लेख नाही. हे पद संसदीय सरकारच्या नियमावर आधारलेले आहे.

पक्षांतर बंदी

- 1985 च्या आधीपर्यंत खासदार असोत वा आमदार असोत आपापला राजकीय पक्ष बदलून दुसऱ्या पक्षास जाऊन मिळणे फार सोपे होते. तत्वांऐवजी स्वार्थासाठी झालेल्या पक्षांतराची संख्या दिवसेंदिवस वाढू लागली. यावर प्रतिबंध आणण्यासाठी 1985 साली राजीव गांधी सरकारच्या काळात पक्षांतर बंदी कायदा घटनेच्या दहाव्या अनुसूचित समाविष्ट केला गेला.

घटनात्मक तरतुदी

- 52 वी घटनादुरुती अधिनियम, 1985 (दहावी अनुसूची)
यानुसार एक पक्ष सोडून दुसऱ्या पक्षात गेल्याबद्दल संसद आणि राज्य विधिमंडळ सदस्य अपात्र ठरतात, अशी तरतूद करण्यात आली.
- 91 वी घटनादुरुस्ती अधिनियम, 2003 अनुसार अनुसूचित 10 मध्ये एक बदल केला गेला, त्यानुसार पक्षांतरावर आधारित अपात्रता ही पक्षफुटीला लागू न करण्याची अपवादात्मक तरतूद वगळण्यात आली.
- या कायदानुसार सदस्य अपात्र ठरविण्याबाबत असलेल्या तरतुदी
- **राजकीय पक्षांचे सदस्य :**
  - स्वेच्छेने राजकीय पक्ष सदस्यत्व सोडले.
  - राजकीय पक्षाच्या आदेशाविरुद्ध परवानगी न घेता गृहात मतदान केले/केले नाही आणि अशा

कृतीला पक्षाने 15 दिवसात माफी दिली नाही तर.

• स्वतंत्र उमेदवार :

- एखाद्या स्वतंत्र सदस्याने (अपक्ष) निवडणुकीनंतर कोणत्याही राजकीय पक्षात प्रवेश केला तर

• नामनिर्देशित सदस्य :

- सभागृहात पदग्रहण केल्यानंतर सहा महिन्यांच्या कालावधीनंतर जर नामनिर्देशित सदस्याने कोणत्याही राजकीय पक्षात प्रवेश केला तर.

• अपवाद : दोन नियम (अपवादात्मक स्थिती)

- जर एक पक्ष दुसऱ्या पक्षात विलिन झाल्यामुळे एखादा सदस्य मूळ पक्षाबाहेर गेला असेल तर.
- एखाद्या पक्षातील 2/3 सदस्यांनी दुसऱ्या पक्षात विलिन होण्यास सहमती दर्शविली तरच विलिनिकरण
- एखादा सदस्य गृहाचा अध्यक्ष म्हणून निवडून आल्यास तो स्वेच्छेने पक्षाचे सदस्यत्व सोडतो व पदावरून मुक्त झाल्यावर पुनर्प्रवेश करू शकतो.

Note : 91 व्या घटनादुरुस्तीआधी पक्षातील 1/3 विधिमंडळ सदस्य वेगळे झाल्यास ते अपात्र ठरत नसत. परंतु आता ही तरतूद काढून टाकण्यात आली आहे. पक्षांतर करणाऱ्यांना पक्षफुटीच्या आधारावर कोणतेही संरक्षण आता उपलब्ध नाही.

• निर्णय अधिकारी :

- गृहाचा अध्यक्ष
- त्याचा निर्णय अंतिम, न्यायालयात आव्हान नाही.

• नियम बनविण्याचे अधिकार :

- अध्यक्षास आहेत.
- संसद नियम संमत करू शकते, असंमत करू शकते व नाकारूही शकते

पक्षांतराचे फायदे :

- राजकीय स्थैर्य प्राप्त होण्यास मदत.
- पक्षांची लोकशाही पद्धतीने पुनर्मांडणी होणे सुलभ
- राजकीय स्तरावर भ्रष्टाचार कमी होणे, राजकीय पक्षांच्या अस्तित्वाला घटनात्मक मान्यता मिळते.

पक्षांतर बंदी कायद्यावर टीका :

- मतभेद किंवा पक्षांतर यात फरक केलेला नाही. पक्षश्रेष्ठीच्या हुकूमतीस व्यासपीठ उपलब्ध होते.

<p>पक्षशिस्तीच्या नावाखाली जुलूमशाहीला मान्यता मिळते.</p> <ul style="list-style-type: none"> • अपक्ष उमेदवार व नामनिर्देशित सदस्य हा भेद अतार्तिक आहे • निर्णय घेण्याचा अधिकार गृह अध्यक्षस. यावर दोन कारणांसाठी टीका होते. <ul style="list-style-type: none"> - राजकीय निकडीमुळे तो अधिकार वस्तुनिष्ठ पद्धतीने वापरीलच असे नाही. 	<p>- न्यायनिवाडा करण्यासाठीचे ज्ञान व अनुभव त्याच्याकडे नसतो.</p> <p>रवी रे (1991) व शिवराज पाटील (1993) या दोन सभापतींनी म्हटले होते की, “असा निवाडा करण्यास आपण किती सक्षम आहोत याची शंका आहे.”</p>
---	---